

Извештај комисије за преглед и оцену докторске дисертације

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета, на седници одржаној 27. марта 2013. године, донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Ружица Бајић предала под насловом *Лексика из сфере православне духовности у српском језику и њена лексикографска обрада*. Након анализе садржаја докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду, на седници одржаној 27. марта 2013. године.
2. Састав Комисије:
 1. Ментор: др Рајна Драгићевић, ванредни професор за област савремени српски језик; изабрана у звање ванредног професора 14. априла 2008. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду.
 2. др Предраг Пипер, редовни професор за научну област русистика; година избора у звање: 1991; запослен на Филолошком факултету Универзитета у Београду.
 3. др Ксенија Кончаревић, редовни професор за научну област русистика; датум избора у звање: 9. април 2008; запослена на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

1. Ружица Бајић (у браку Левушкина)
2. Датум и место рођења: 25. мај 1973. године, Пљевља, Црна Гора

3. Дипломирала је 1996. године на Филолошком факултету у Београду, на Групи за општу лингвистику. Магистарску тезу под називом *Богослужбени језик у Српској православној цркви (прошлост, савремено стање, перспективе)* одбранила је у мају 2004. године на Филолошком факултету у Београду, под менторством проф. др Ксеније Кончаревић. Године 2007, објавила је свој магистарски рад у виду монографије.

4. Академско звање магистра наука стекла је из области теолингвистике, социolingвистике и раслојавања савременог српског језика.

5. Од 2000. године, запослена је у Институту за српски језик Српске академије наука и уметности, најпре као стипендиста, а затим као истраживач-приправник (данас истраживач-сарадник). Ангажована је на пројекту *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика*. На лексикографском послу до сада је написала нешто више од 40 ауторских табака текста.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ЛЕКСИКА ИЗ СФЕРЕ ПРАВОСЛАВНЕ ДУХОВНОСТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊЕНА ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Ружице Бајић састоји се из 462 странице. Садржи пет поглавља, а на крају рада наводи се Списак литературе, Списак извора, Прилог и Списак обрађених лексема. Има резиме на српском и енглеском језику, као и кључне речи на оба ова језика. Теза садржи још и 15 табела и 4 графикона. Докторска дисертација започиње Уводним напоменама (стр. 1–6), које се састоје из три целине: Предмет и циљ истраживања; Место истраживања у лингвистици и коришћене методе и Потреба и значај истраживања.

Прво поглавље носи наслов *Православна духовност* и оно се протеже на скоро сто страница, од стр. 6 до стр. 98. Оно се састоји из великог броја мањих јединица. Неке шире јединице носе следеће наслове: Појам православне духовности, Духовност и сродни појмови, Православна духовност по свом унутрашњем садржају, Православна духовност кроз историју, Црква, Православна црква данас, Историја српске православне цркве, Православна духовност у човековом бићу, Закључна реч.

Друго поглавље *Преглед досадашњих истраживања језика и православне духовности* обухвата део дисертације од стр. 98 до стр. 184. Састоји се из следећих одељака: Теолингвистика; Теолингвистика на Западу; Теолингвистика у словенским земљама; Православна теолингвистика; Језик и православна духовност у Русији; Религија и лексика: нека истраживања; Лексика православног социолекта; Терминолошка лексика православног социолекта; Нетерминолошка лексика православног социолекта; Лексичко значење и лексички односи лексема православног социолекта; Лексика из сфере православне духовности у савременом српском језику и српској лингвистици.

Треће, централно, поглавље докторске дисертације носи назив *Лексика из сфере православне духовности у српском језику* (стр. 184–301). На почетку поглавља наведени су извори из којих је ексерпирана грађа: Речник САНУ, Речник МС, Речник СЈ, дела св. Николаја Жичког и св. Јустина Ћелијског, Рјечник сложеница св. Јустина, Глосар безеквивалентне православне терминологије (енглеско-српски и српско-енглески), различити часописи и друге публикације из области православља. Двадесет три извора из којих је грађа ексерпирана уредно су пописани на крају докторске дисертације. Основни корпус за овај докторат садржи 15.000 лексема. Оне су у раду класификоване у тематске групе. Поглавље 3.1. садржи сажету класификацију лексике целокупног корпуса. Прву тематску групу чини лексика која се односи на православну духовност по свом унутрашњем садржају. У посебној групи налази се лексика која се односи на православну духовност у историји. У трећој групи налази се лексика која се односи на православну духовност у човековом бићу. Пошто је кандидаткиња у сарадњи са ментором, установила да би детаљана анализа свих ових тематских група премашила захтеве докторске дисертације, одлучила се да посебан део трећег поглавља посвети детаљној анализи једне тематске групе лексема, а то су оне у вези са црквом. Лексика из тематске групе *Црква* подељена је у две велике групе: Торжествујућа (небеска) црква и Војинствујућа (странствујућа, земна) црква. Треће поглавље завршава се општим погледом на лексеме тематске групе *Црква*.

Четврто поглавље докторске дисертације Ружице Бајић носи наслов *Лексикографска обрада лексема из сфере православне духовности у српском језику* (стр. 301–411). Главни делови овог поглавља носе следеће наслове: Лексикографија (стр. 301–313), Речник лексике православне духовности савременог српског језика (стр. 313–379), Лексеме из сфере православне духовности у дескриптивним речницима савременог српског језика (379–411).

Пето, завршно, поглавље дисертације мр Ружице Бајић носи наслов *Закључна разматрања* (стр. 411–420). Рад се завршава обимним Списком литературе (стр. 420–452), Списком извора (452–454) и двостубачним Списком лексема које су анализиране у раду и које представљају само део обимног корпуса

од 15.000 јединица (стр. 455–463).Списак литературе садржи 414 библиографских јединица.

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У Уводу је дефинисан предмет дисертације и постављени су њени циљеви. Одређено је место истраживања у лингвистици и наведене коришћене методе. Описано је зашто је оваква дисертација потребна и који је њен значај. Потреба истраживања формулисана је са три аспекта: 1. друштвеног, културног и историјског; 2. лингвистичког и 3. теолошког. Наведени су следећи главни циљеви: 1. свеобухватан опис, систематизовање и одређење православне духовности на основу кога се потом систематизују и лексичке јединице ове сфере; 2. одређивање места истраживања у контексту ширих проучавања језика и религије и презентовање појединих достигнућа у теолингвистици; 3. постављање основних оквира тематским групама и подгрупама лексема из ове сфере и оквирно одређивање основних граница у којима би могла да се крећу будућа истраживања ове лексике; 4. опис основних лексичко-семантичких, творбених, етимолошких и др. особина лексике из сфере православне духовности на основу анализе једне тематске подгрупе; 5. одређивање места ове лексике у лексичком систему савременог српског језика; 6. дефинисање места лексике из сфере православне духовности и потребе у вези с њом у контексту српске описне лексикографије; 7. објашњење потребе за постојањем специјалног речника лексике из сфере православне духовности тезауруског типа и представљање структуре овог речника. Основна научна парадигма је теолингвистичка, премда се једним делом истраживање може сматрати и лингвокултуролошким.

Садржај првог дела дисертације одређује православну духовност као посебну област живота и света. Објашњава се сам појам *православна духовност*, као и сродни, но ипак различити појмови (религиозност, душевност, култура, морал, ерудиција, образованост, теологија). Затим се православна духовност разматра са три аспекта: 1. по свом унутрашњем садржају; 2. у историји и 3. у животу човека и човековом бићу. Сваки од ових аспеката посматра се посебно. У вези са првим аспектом разматрено је, између осталог, како и шта се уопште може рећи о Богу, у вези с чим се објашњавају две врсте богословља: апофатичко (одрично) и катафатичко (позитивно). Објашњена су, са становишта православне теологије, основна својства Бога као Свете Тројице, као Творца и Промислитеља, као и својства духовних бића и човека. Православна духовност у историји разматрана је у 48 потпоглавља, почевши од библијске историје, па до данас. Највише простора посвећено је историји Српске православне цркве. Православна духовност у човековом бићу пројављује се кроз спољашње изразе побожности, као

и Свете тајне и Свете врлине. Објашњена је подробније свака од седам Светих тајни, као и основне хришћанске врлине и набројани спољашњи видови практиковања побожности. У закључној речи објашњава се додатно зашто је излагање о православној духовности и њена подела била потребна у дисертацији у таквом обиму: на овоме се заснива основна подела лексике из сфере православне духовности која се даје у четвртом делу.

Други део дисертације посвећен је неким досадашњим истраживањима у лингвистици која су у вези са православном духовношћу, а нешто мање и са религијом уопште. Оваква истраживања у појединим научним центрима у свету претворила су се већ или се полако претварају у засебну лингвистичку дисциплину – теолингвистику. У овом делу дисертације објашњен је овај појам и изложена су нека истраживања творца самог појма, белгијског лингвисте Жан-Пјера ван Нопена. Затим се износе још нека достигнућа у теолингвистици на Западу, а потом и у словенским земљама. Детаљније су изложена достигнућа теолингвистике у земљама у којима је већина становништва православне вероисповести, тј. у Србији и у Русији. У вези с тим, постављено је питање о (не)прихватљивости термина *православна теолингвистика*. Одговор на ово питање остао је отворен и понуђен за решавање и другим истраживачима науке о језику. Илустрована је чињеница о терминолошкој неуједначености која постоји у оквиру теолингвистике. Приказани су поједини тематски зборници и зборници са конференција на којима су се разматрала питања ове лингвистичке дисциплине. У посебном потпоглављу изложена су нека истраживања религије и лексике, која су и међу најбројнијима у теолингвистици. Између осталог, делимично је размотрена лексиколошкокатерминологија језика религије, изложени су поједини закључци о лексички православног социолекта (терминолошкој и нетерминолошкој), лексичка значења и лексички односи лексема овог социолекта. Приказане су и неке постојеће класификације религијске лексике, као и истраживања само једне подгрупе ових лексема (теонимијска лексика), проучавања терминолошких проблема на материјалу лексике из сфере православне духовности, истраживања лексике на материјалу проповеди, духовних посланица, лексичке специфичности научног стила језика у области теологије итд. Посебна целина посвећена је досадашњим истраживањима лексике из сфере православне духовности у савременом српском језику и српској лингвистици. Преглед истраживања језика и религије, посебно религије и лексике – у оваквом обиму даје се у српској лингвистици први пут.

Трећи део дисертације је емпиријски заснован и у њему се, први пут у српској лингвистици, систематски и свеобухватно, анализира лексика из сфере православне духовности у савременом српском језику. Наводе се извори из којих је сачињен корпус, а затим се одређују границе ове лексике и она се дели на тематске

групе и подгрупе. Ово одређивање и подела заснива се на колективном ванјезичком искуству – искуству православне духовности. Стога, подела прати излагање о православној духовности изложено у другом делу рада. Целокупни корпус од око 15000 лексичких јединица подељен је на три веће и на 27 мањих тематских група, што је приказано на Графикону 1. Затим су поједине тематске групе лексема даље подељене на подгрупе и указано је на неке правце њихове могуће даље анализе. За поједине од њих напоменуто је у којим жанровима и функционалним стилевима су највише заступљене. Детаљније је урађена класификација и анализа тематске групе лексема *Црква*. На *Графикону 2* приказана је подела ове тематске групе лексема на подгрупе, укупно њих шест (ангели, светитељи, Богородица; свештенство, нижи чиновници и службе, мирјани). Неке од ових подгрупа и даље су подељене, нарочито група *светитељи* (чиновници светости и диференцијатори, а у оквиру потоњих: номинатори, дескриптори, локализатори, агномени, когномени, етноними и остали). Свака од ових подгрупа обрађена је у посебним поглављима. На почетку сваког од ових подглавља дат је најпре узбузачени списак лексичких јединица, затим су оне класификоване и разматрана је творбена структура и етимологија појединих од њих. На крају су дати општи подаци и закључци у вези са тематском групом лексема *Црква*. Заступљеност лексема у тематским групама и подгрупама приказана је у осам табела. Табеларно је приказана, а потом и анализирана, раслојеност лексике (терминолошка лексика, лексика општег лексичког фонда, делови агиоантропонима, специјална лексика и остало), као и лексеме општег лексичког фонда код којих постоје одређена померања значења. Дата је и подела лексичких јединица овог, ужег корпуса, према врстама речи, према етимологији и творбеном саставу и набројане су лексеме код којих постоји истокоренска синонимија и фонетске варијанте.

Четврти део дисертације тиче се лексикографске обраде лексема из сфере православне духовности у српском језику. Започиње се од лексикографије као дисциплине и дефинисања неких праваца у оквиру ње, а затим се наводе особине речника и две врсте поделе публикација речничког типа. Посебно се описује микроструктура и макроструктура специјалног речника лексике православне духовности савременог српског језика. Овај речник назван је *Тематским тезаурусом лексике православне духовности* (ТТЛПД) и био би први такав речник на српском језику и у српској лингвистици. Разматране су неке особине овог речника и одређено је његово место у класификацији публикација речничког типа према: броју одредница, броју језика, перспективи посматрања одредница, распореду одредница, њиховом саставу, објекту описивања, циљу и намени речника, врсти именица. Посебно су проучени и класификовани извори који би требало да послуже као илустративни материјал за овај речник, тј. текстови из сфере православне духовности на савременом српском језику. На крају, дат је и предлог појединих речничких чланака за ТТЛПД, тј. мини-речник од 20 обрађених

лексема из сфере православне духовности – по једне из сваке од тематских подгрупа групе *Црква*, које су детаљније анализиране у претходном поглављу. У последњем делу овог поглавља анализира се лексикографска обрада лексема из сфере православне духовности у дескриптивним речницима савременог српског језика, нарочито лексема тематске подгрупе „духовна бића (ангели)“. Табеларно је приказана употреба квалификатора при лексикографској обради ових лексема. На крају су препоручене неке измене које би убудуће могле да се примене при лексикографској обради лексичких јединица из сфере православне духовности у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (РСАНУ).

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

О православним празницима у Речнику Матице српске и Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ. Шездесет година Института за српски језик САНУ: зборник радова 2, 2007, 9–20.

О необходимости знакомства с некоторыми терминами из греческого языка в области богословия и православной духовности. Россия и Греция : диалоги культуры. Петрозаводск, 2007, II том, 130–137.

Социолингвистички поглед на језик и Цркву. Хрестоматия теолонгвистике. Универсум. Симферопол, Крим, Украјина, 2008, 71–90.

О проблемима превођења неких лексема из области православне духовности са руског на српски језик. Наш језик, бр. XXXIX/1–4. Институт за српски језик САНУ, Београд, 2008, 35–42.

Црквенословенски језик у Охридском прологу св. владике Николаја Велимировића. Црквенестудије бр. 5. Ниш, 2008, 265–271.

Об устном переводе некоторых лексем православной духовности с русского на сербский язык. Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н.А. Добролюбова бр. 3. Нижни Новгород, 2008, 63–72.

Встреча старого и нового в современном сербском языке. (Об управлении некоторых глаголов в Охридском прологе). [у коауторству с мр Мирјаном Гочанин]. Славянский мир: вера и культура. Материалы Международной научно-практической конференции — XXX-ие Кирило-Мефодиевские чтения (22–24 маја 2008), Самара 2008, 159–163.

Семантичко-фразеолошка анализа неких лексема са сакралним значењима у српском језику(анђео, ангел / демон, бес).[у коауторству са мр Наташом Вуловић].Црквене студијебр. 6. 2009, 271–279.

Лексикографска обрада неких лексема из области православне духовности у једнојезичним речницима српског језика. У часопису: Проблеми историје, филологије, културе, Магнитогорск, 2009, 192–197. бр. 2 (24).

Сусрет старог и новог у савременом српском језику (о рекцији и значењу глагола наставити/настављавати/настављати). [у коауторству с мр Мирјаном Гочанин]. Савремена проучавања језика и књижевности, Крагујевац, 2009, 105–112.

"Светосавље" в лексике современного сербского языка. Проблемы изучения религиозных текстов: Межвузовский сборник научных трудов. Бр. 1 Нижний Новгород: НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 2010, 112–131.

Светосавље кроз лексику савременог српског језика. Српскијезик – студијесрпскеисловенске.XV/1–2, Београд, 2010, 229–244.

О лексици из области православне духовности у „Српском рјечнику“ Вука Стефановића Караџића.Српска теологија данас, Београд, 2010, 442–450.

Православно-културна информација в толковых словарях современного сербского языка (на примере лексем анђео/ангел, демон, бес) (у коауторству са мр Наташом Вуловић). У зборнику материјала Међународне научне конференције Речеведение: современное состояние и перспективы, посвећене јубилеју М. Н. Кожине (Перм, 16-20. новембра 2010. године), Пермь, 2010, 156–160.

Некоторые проблемы перевода лексики православной духовности (на материале сербского и русского языков). Крымско-польский сборник научных работ = Krymsko-polskiezeszytynaukowe = Кримсько-польський збірник наукових праць. Т. 8, Симферополь: Универсум 2011, 201–206.

О неким типовима понављања у богослужбеним текстовима (на материјалу Акатиста Св. Јустину Ћелијском). У зборнику радова другог годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, 28–29. маја 2010. године – Српска теологија данас, Београд, 2011, 548–555.

Некоторые проблемы лексикографической обработки лексем из области православной духовности. Лексикографические ракурсы: традиции и вызовы XXI века: материалы IX Международной школы-семинара, Иваново, 8–10 сентября 2011 г. —Ивановский государственный университет, Иваново 2011, 188–191.

Русская православная культура и лексика в толковых словарях современного сербского языка. Русский язык и литература во времени и пространстве. XII конгрес Международной ассоциации преподавателей русского языка и литературы

(Шангај, 10–15. маја 2011). Том 1. – ShanghaiForeignLanguageEducationPress, Шангај, 2011, 691–694.

Православно-културна информација в лексикографических и фразеографических описаниях некоторых лексем в толковых словарях современного сербского языка. (у коауторству са мр Наташом Вуловић). Проблемы изучения религиозных текстов, бр. 2. Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н. А. Добролюбова, Нижний Новгород, 2011, 14–23.

Фразеологизми из области православне духовности у једнојезичним речницима српског језика (у коауторству са мр Наташом Вуловић). Проблемы истории, филологии, культуры: науч. журн. РАН. Москва–Магнитогорск–Новосибирск, 2011, 444–448.

Эортонимы в сербской лексикографии. Крымско-польский сборник научных работ = Krymsko-polskiezeszytynaukowe = Кримсько-польський збірник наукових праць. Т. 9, Симферополь: Универсум 2011, 201–204.

Неки проблеми лексикографске обраде појединих лексема из области православне духовности у савременом српском језику. У зборнику радова трећег годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, 27-28. маја 2011. године – Српска теологија данас, Београд, 2012, 729–733.

Религиозный текст в сербском языковом пространстве. У: Труды Нижегородской духовной семинарии: Сборник работ преподавателей и студентов. Вып. 10. Нижний Новгород: Нижегородская духовная семинария, 2012, стр. 359–365.

Језик покајања. У међународном тематском зборнику радова – *Теолингвистика*. Православни богословски факултет, Београд, 2012, стр. 116–128.

Нека запажања о карактеристикама српског богослужбеног језика на морфолошком нивоу. Мир Православия [Текст]: сб. ст. Вып. (број) 8 (598 с.). Волгогр. и Камышинская епархия Рус. Православ. Церкви, Богослов. фак. Царицын. православ. ун-та преп. Сергия Радонежского, Волгогр. гос. ун-т; Волгоград: Изд-во ВолГУ. 2012; стр. 457–466.

«Охридский пролог» св. владыки Николая Велимировича как материал для обучения церковнославянскому языку. Перевод и сопоставительная лингвистика, бр. 8. Уредници: Азначеева Е. Н., Каслова А. А., Чудинов А. П. и Пестова М. С. Уральский гуманитарный институт, Екатеринбург, 2012; стр. 52–56.

VII. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

О досадашњим лексиколошким истраживањима из религијске сфере закључено је следеће:

- сва ова истраживања доказују да се ради о лексици која је веома хетерогена и као таква сачињава изузетно обиман скуп који је тешко ограничити, а самим тим и класификовати;
- покушајима свеобухватније класификације ове лексике недостаје недовољно јасна одређеност граница материје истраживања, укључујући и његову претерану разуђеност;
- на мање обимном материјалу може да се доћи до неких прецизнијих закључака, па се за даља истраживања препоручује испитивање мањих тематских подгрупа;
- преглед досадашњих истраживања доказао је постојање интересовања за дату проблематику;
- оваквим прегледом илустрована је и потреба за систематским и свеобухватнијим описом и класификацијом лексике из сфере православне духовности у савременом српском језику.

О лексици из сфере православне духовности у српском језику закључено је следеће:

Постоји *лексика из сфере православне духовности у ужем смислу* чији централни скуп сачињавају: теотоконими, ангелоними, теоними и други агионими (агиоантропоними, еклисионими, епархионими, иконими, еортоними). Овде спадају и термилошки системи (највише њих је из тематских група *Црква, црква* и *монаштво*) и библизми.

Лексику из сфере православне духовности у ширем смислу чине лексичке јединице из општег лексичког фонда или из неких других термилошких система. Код ових лексема је обично неко од секундарних значења везано за сферу православне духовности.

Пошто је текст *Светог писма* прецедентни текст за све друге текстове из сфере православне духовности, библизми би требало да буду једно од централних поља будућих лингвистичких истраживања. Неки нови приступи у истраживању ових лексичких јединица, посебно због моралног и симболичког значаја које поседују многе од њих, могао би да обогати како србистику, тако и лингвистику уопште.

Постоје три основне групе лексике: термилошка лексика, лексика општег лексичког фонда и лексика која је, за потребе дисертације, названа *специјалном лексиком*. Ради се о лексичким јединицама које не могу да се уврсте ни у једну од две наведене опште групе, а сусрећу се само у сфери православне духовности. У специјалну лексику спада највећи број лексема тематских подгрупа које су делови агиоантропонима: *локализатори, агномени, номинатори*, затим тематска подгрупа

теотоконима, једночлани агиоантропоними, остале лексеме тематске групе светитељи, те епитети(придеви) тематских подгрупа духовна бића, ангели и Богородица.

Први кораци који би требало да се учине у српској лингвистици у вези са агиоантропонимима јесу нормативне природе. Неусклађен је како број, тако и распоред лексема које су њихови чланови. Неусклађено је и писање великог, одн. малог почетног слова. Често нису извршене гласовне промене. Потреба за стварањем нових лексема у овој тематској подгрупи увек је савремена, јер се увек канонизују нови светитељи или се, из других језика преводе и(ли) преузимају агиоантропоними нових светитеља неке друге Помесне цркве.

У савременом српском језику једино се у сфери православне духовности чувају и употребљавају поједине лексеме преузете из црквенословенског језика.

Једино се у овој сфери, упркос закону језичке економије, чува синонимија типа: грецизам – лексема савременог језика и црквенословенизам – лексема савременог језика.

У лексици из сфере православне духовности долази и до појаве да неке лексеме које су историзми у некој другој сфери, из које су и преузете у сфери православне духовности, а конкретније, у деловима агиоантропонима, не спадају у историзме.

Лексика православне духовности садржи више лексичких јединица из старих облика српског језика него нека друга група лексема савременог српског језика, добрим делом из тог разлога што се у богослужењу и даље употребљава црквенословенски језик.

Због неговања богатства савременог српског језика, много је боље задржати црквенословенске варијанте као што су *Приснодјева, Богоотроковица, Свјатјејиш, неневесна, светилник* уместо преведених *Увекдева, Богодевојчица, Најсветији, неудата, свећњак*.

Има много примера за истокоренску синонимију и за фонетске варијанте лексема, као и за синонимске низове.

Пошто је детаљније обрађено (само) 835 од приближно 15000 одредница, ради се о зачетку истраживања о овој врсти лексике која у будућности могу ићи у различитим правцима.

У вези са творбом речи и творбеном продуктивности, закључено је следеће:

- постоји одређени број веома продуктивних лексема целокупне лексике из сфере православне духовности, које би могле да сачињавају и њено језгро: *Бог, свет* (придев), *дух, небо, анђео, ангел, Христ(ос), отац, сила, црква, вера, Господ, молитва, грех, ђаво;*

- неке мање фреквентне лексеме такође су творбено продуктивне (нпр. *ходатајство, исходајствовати, ходатајствен; егзарх, егзархија, егзархат, егзархиста*);
- суфикси *-иса* и *-ида* нису забележени у српској творби речи;
- од творбених елемената најзаступљенији су префикси *све-, пре-, не-* и *без-*;

У вези са лексикографском обрадом лексема из сфере православне духовности описан је *Тематски тезаурус лексема из сфере православне духовности*. То је једнојезични тезаурус са око 15 000 алфабетски распоређених одредница. Ради се о речнику општег типа, дескриптивном, синхронијском; лексикону, а у мањој мери фразаријуму, у доброј мери и нормативном, дидактичком и етичком речнику.

Ономастички део овог речника је антропонимски (углавном агиоантропоними) и неантропонимски (еортонимски, иконимски, еклисионимски, агиотопонимски, епархионимски).

У неким будућим истраживањима и пројектима треба размотрити и могућност израде специјалног, ономастичког речника.

Добро је следити традицију која постоји у изради дескриптивних речника савременог српског језика. Од ове традиције у појединим случајевима мора се одступити, у складу са типом речника који се предлаже. Како у избору квалификатора и илустративног материјала, тако и у дефинисању одредница, потребно је првенствено следити православни поглед на свет.

Илустративни материјал у ТТЛПД описан је на примеру интернет-библиотеке сајта svetosavlje.org. Опис текстова ове библиотеке довела је дозакључака у вези са целокупним истраживањем:

- тематска подела текстова овог сајта у доброј мери одговара подели православне духовности, а потом и лексике из ове сфере;
- знатно је мање текстова из прве групе, који се тематски односе на доктрину, вероучење него оних у којима се разматрају питања друштвеног или индивидуалног живота, актуелни црквени проблеми или црквено наслеђе. То одговара количини тематских група разматраних у дисертацији: најмање је лексике у делу који се односи на православну духовност према свом унутрашњем садржају;
- постоји веома богат материјал за интердисциплинарна истраживања не само на лексичком, већ и на другим језичким нивоима, уз помоћ различитих лингвистичких методологија и приступа.

У вези са недостацима и потребама у опису лексике из сфере православне духовности у српској описној лексикографији, нарочито у РСАНУ као речнику чија израда још увек траје, закључено је следеће:

- највише се може постићи у сфери језичке политике: треба заузети став према коме се лексичи из сфере православне духовности даје више места у РСАНУ него што се то чинило до сада, у складу са измењеним друштвено-историјским приликама, а и у циљу чувања културе;
- одабир савременијег илустративног материјала за лексику из сфере православне духовности требало би да има циљани карактер, тј. да се бирају дела таквих књижевних и других жанрова која ће моћи да илуструју значења ових лексема;
- треба укључити у корпус за израду РСАНУ *Нови Завет* у преводу Св. Архијерејског Синода СПЦ, *Календар СПЦ*, као и више дела св. Јустина (Поповића) и св. Николаја (Велимировића);
- у квалификовању и дефинисању одредница, *православно* треба стављати испред *народног*, а у сваком случају, где год и уколико је могуће – одвајати га од *народног*; такође, *празноверно* и *митолошко* одвајати од *православног*;
- предлаже се употреба термина који може да обухвати како богослужбени, тако и језик који се употребљава у свим функционалним стиливима у сакралној сфери – термин *језик православне духовности*. Овај термин боље је користити уместо до сада употребљаваног (не и дефинисаног) термина *црквени језик*. Самим тим и употреба квалификатора *цркв.* може да се замени употребом квалификатора *правосл.*;
- проблем у раздвајању *православног* од *опитехришћанског* с једне, и од *римокатоличког* с друге стране, могуће је решавати само појединачно, од лексеме до лексеме. Препоручује се чешћа употреба параметра у *хришћанској вери*. Квалификатор *кат.* такође би требало чешће употребљавати у речничким чланцима лексема које се користе у Римокатоличкој цркви и традицији;
- препоручује се промишљеније, а самим тим и ређе коришћење квалификатора *арх.* и *заст.* у лексикографској обради лексема из сфере православне духовности;
- у лексикографској обради појединих делова агиоантропонима предлаже се коришћење параметра: *у служби дела имена*;
- квалификатор *рлг.* треба употребљавати за појмове из других религија, не из хришћанске, као и код лексема које су саставни део лексикона свих религија, као на пример: *бог, дух, грех, спасење, бесмртност* и сл.;
- треба гајити тенденцију мењања схватања и прихватања православља само у традиционалном и обредном, а не у суштинском, духовном смислуу чему РСАНУ, као споменик културе, друштва и историје народа, може да допринесе.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију мр Ружице Бајић. Тема и истраживачке методе нове су у српској лингвистици и до сада недовољно истражене. Истраживање је спроведено на богатој грађи, чија је анализа урађена компетентно и иновативно, модерним методолошким апаратом. Консултована је релевантна литература. Резултати истраживања приказани су аргументовано, убедљиво и јасно. Добили су подршку и својеврсну проверу на бројним научним конференцијама из области теолингвистике на којима је мр Ружица Бајићучествовала у Србији и у иностранству. Ова докторска дисертација представља значајан допринос теолингвистици, социolingвистици и другим сродним дисциплинама.

IX. ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене докторске дисертације мр Ружице Бајић, Комисија предлаже да се кандидаткиња позове на усмену одбрану докторске дисертације: *Лексика из сфере православне духовности у српском језику и њена лексикографска обрада*. На ситније техничке пропусте, мање недостатке и поједине примере који су се могли и другачије објаснити, Комисија ће скренути пажњу кандидаткињи у току усмене одбране.

Београд, 10. април 2013.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Рајна Драгићевић, ментор

2. Проф. др Предраг Пипер

3. Проф. др Ксенија Кончаревић